لە یادی (کۆمۆنەی پاریس)دا.. موئەیەد ئەحمەد

ئەمڕۆ (١٨-٣-٢٠٢١)، سەد وپەنجا ساڵ بەسەر بەرپاکردنی کۆمۆنەی پاریسدا تێئەپەرێ. پێشوازی فراوان و جەهانی ئەمساڵ لە یادکردنەوەی کۆمۆنەی پاریس بەشێکە لە پێشوازی جیهانی ڕوولەسەری گەڕان بەدوای ڕێگەدەرچوونی شۆڕشگێرانە لە نەهامەتییەکانی بارودۆخی ئێستا و تێگەیشتن لە ئەزموونەکانی شۆڕشە پرۆلیتارییەکان.
پێشینەی کۆمۆنەی پاریس ئەگەڕێتەوە بۆ ساڵی (١٨٤٨) و بە تایبەت مانگی حوزەیرانی ئەو ساڵە کە کرێکارانی پاریس وەک هێزێکی سیاسی چینایەتی سەربەخۆ ڕاپەڕینیان کرد، و ڕیزەکانی خۆیانیان جیاکردەوە لە بۆرژوا-دیموکراتەکان و دروشمی “کۆمەڵایەتی”یان بەرزکردەوە، بەهەر ناڕۆشنییەکەوە کە هەیان بووبێت دەربارەی ئەم دروشمە.
هەر دوو پەرتوکی مارکس، “خەباتی چینایەتی لە فەڕەنسا”، و “١٨ برۆمیر لویس بۆناپارت”، بە شیوەیەکی داهێنەرانە ڕەوەندی خەباتی چینایەتی و ڕووداوە سیاسییەکانی فەڕەنسای لە شۆرشی (١٨٤٨)دا وە ئاکامەکانی نیشان داوە، وە لە پەرتووکی “جەنگی ناوخۆی فەرنسا”دا بەرپابوونی (کۆمۆنەی پاریس)ی وەک یەکەم “دەوڵەتی پرۆلیتاری” و چارەنوسی باسکردووە. لە یادی (٢٠) ساڵەی کۆمۆنەی پاریس دا (فیردریک ئینگلس) کۆمۆنەی پاریس وەک “دکتاتۆرییەتی پرۆلیتاریا” پێناسە ئەکات.
وانە و ئەزمونەکانی کۆمۆنە زۆر و هەمەلایەنەن، بەڵام لە باری سیاسییەوە کۆمۆنەی پاریس گەورترین ئەزمونی پێشکەش کرد بە چینی چەوساوەی جەهان، وە بۆ یەکەم جار بەکردەوە، بە هەر خاڵەیکی لاوازیشیەوە، دەوڵەتی پرۆلیتاری هێنایە سەر شانوی مێژووی جەهانی، و وەک مارکس ئەڵێ “ئەو فۆڕمە سیاسییە بوو کە لە کۆتاییدا دۆزرایەوە، کە ئەتوانرێ ڕزگاری ئابووری کار لە سایەیدا بە ئەنجام بگات” (لینین دەوڵەت و شۆرش).
هەموو ئەزمونەکانی کۆمۆنەی پاریس پەیوەندی ڕاستەوخۆیان هەیە بە خەباتی چینایەتی پرۆلیتاریای ئەمڕۆوە. کەمپی بۆرژوازی و دوژمنانی چینایەتی کرێکاران و زەحمەتکێشان لە سەرتاسەری جیهاندا هەردەم ئامادەن جەنگی نیوان خۆیان بوەستێنن و لولەی چەک و تۆپەکانیان وەرگێڕن بە سەر سنگی پرۆلیتاریای سەردەم، هەر وەک چۆن بورژوازی ئەڵمانی و فەرنسی کردیان بە سەرکوتی کۆمۆنەی پاریس و گەورەترین

تاوانیان ئەنجامدا. تاوانێک کە نزیکەی سی (٣٠) هەزار کۆمۆناردیان خەڵتانی خوێن کرد، وە چەندین هەزاری تریش گیراو و بێسەروشوێن وە ئاوارە بوون.
بورژوازی قەومی و ئیسلامی دەسەڵاتداریش لە عێراقدا لە نێوان خۆیاندا لە شەڕدان، بەڵام لە بەرامبەر پرۆلیتاریا و ڕاپەریندا، هێزیکی چیانیەتی یەکگرتوو و سەرکوتگەرن، و بیباکن لە بەرامبەر تاوانی کوشتنی زیاتر لە هەزار خەباتگیری ڕاپەرینی ئۆکتوبەر و دەیان لە خۆپیشاندەران لە کوردستاندا.

لە سەردەمی سەرمایەداری ئیمپریالیستی ئەمڕۆ و زاڵبوونی کۆنەپەرستی هەمەگیری سیاسی بورژوازی جیهانی و کارەساتەکانی جەنگ و میلیتاریزم و کێشمەکێشی جیۆستراتیژی، هەر تەنها کۆمۆنەیەکی سۆشیالیست و ئینتیرناسیۆنالیستە کە ئەتوانی وەڵامدەرەوە بێت بە ڕزگاری پڕۆلیتاریای سەردەم.
لە دریژەی وانە و ئەزمونەکانی کۆمۆنەی پاریسدا پێویستە ئاماژەیک بە سیاسەتی ئابوریشی بدەین. لە وتارێکی (مایکڵ ڕۆبەرتس)، ئابوریناسی مارکسیستی لە بەریتانیا، کە لە وێبسایتی خۆی بڵاوی کردۆتەوە، لە یادی (کۆمۆنەی پاریس)دا، و لە چوارچێوەی ڕوونکردنەوەی سیاسەتی ئابووری کۆمونەدا، ئاماژە بە مەسەلەیەکی زۆر گرنگ ئەدا کە بۆچی کۆمۆنە دەستی بەسەر بانکی فەرەنسادا نەگرت، لە کاتێکدا کە ئەیتوانی ئەو کارە بکات.
نوسەر ڕوونی ئەکاتەوە کە کۆمۆنە بۆچی ئەو کارەی نەکرد، کە یەکێکە لە خاڵە لاوازەکانی کۆمونە. ئەمەش دەگەڕێنێتەوە بۆ چەند هۆکارێک، لەوانە تێڕوانینی برۆدۆنی بە ڕۆڵی بانک کە بەسەر فیکری هەندێک لە سەرکردەکانی کۆمونەدا زاڵ بوو، وە دەڵێت:
“بۆچی سەرکردەکانی کۆمۆنە دەستیان بەسەر بانکدا نەگرت؟ باشە، زۆرینەی نوێنەرەکانی کۆمونە سۆشیالیست نەبوون، بەڵکو دیموکرات-کۆماری بوون. باڵی سۆشیالیستی کەمینە بوو، وە لەناو ئەو کەمینە سۆشیالیستیەدا، مارکسیستەکان کەمینەیەکی بچووکتر بوون. زۆربەی سۆشیالیستەکان شوێنکەوتوانی برۆدۆن بوون. ئەوان سۆشیالیزمیان وائەبینی کە لە کۆنترۆڵی دراوییەوە بەدیدێت، یانی لە ڕێگەی بەکارهێنانی موتمانەوە “الإئتمان”. ئەو پیاوەی کە لێپرسراوی دارایی کۆمونە بوو، (چارلز بێسلی)، هاوڕێی برۆدۆن بوو، باوەڕی کوێرانەی بە بانک و فاینانس بەگشتی هەبوو . لە ساڵی (١٨٦٦)وە ئەندامی ئینتەرناسیۆنالی یەکەم بوو، وە کاریگەری زۆری لەسەر کۆمونە هەبوو. (چارلز بێسلی) باکگراوەندی هەبوو وەک سەرمایەدارێک، چونکە خاوەنی وەرک شۆپێکی (٢٠٠) کرێکاری بوو”.

سوود وەرگرتن لەم ئەزموونە و بەدەستهێنانی ڕۆشنبینی لە لایەن سۆشیالیستەکانەوە، سەبارەت بە سیاسەتی ئابووری بزووتنەوە شۆڕشگێڕییەکان و ڕاپەڕینە هاوچەرخەکان، گرنگییەکی تایبەتی هەیە. بەگومان لە سەردەمی ئێستای ئێمەدا، و (١٥٠) ساڵ دوای کۆمۆنەی پاریس و پەرەسەندنی سەرمایەداری جیهانی، سیاسەتی ئابووری هەر بزووتنەوەیەکی بەڕاستی شۆڕشگێڕانە، سۆشیالیزمە. بەڵام بەنەزەر وەرگرتنی مەسەلەی دەستبەسەراگرتنی بانکە سەرەکییەکان، وەک یەکێک لە پێکهاتەکانی ئەم سیاسەتە ئابوورییە شۆڕشگێڕانەیە، لە دۆخەکانی پەرەسەندنی پرۆسەی شۆڕشگێڕییدا، مەسەلەیەکی زۆر بایەخدارە.

مارکس و ئەنگلس ئاماژەیان بە یەکێک لە لاوازییەکانی کۆمۆنەی پاریس کردووە بەوەی کە دەستیدانەگرت بەسەر بانکی سەرەکی فەرەنسادا، واتە "بانکی فەرەنسی" لە پاریس، هەرچەندە ئەیتوانی ئەو کارە بکات. مایکڵ ڕۆبیرتس دەڵێت کە دە (١٠) ساڵ دوای تێکشکاندنی کۆمۆنە، مارکس لەم بارەیەوە ووتویەتی کە لەوانەیە کۆمۆنە ڕزگاری ببوایە ئەگەر دەستیدابگرتایە بەسەر "بانکی فەرەنسی"دا، وە ئاماژە بە ئەوە ئەکات کە مارکس لەم بارەیەوە ووتویەتی:
"جگە لەوەی تەنها ڕاپەڕینی شارێکە لەژێر بارودۆخێکی نائاساییدا، زۆرینەی کۆمۆن بەهیچ حال، سۆشیالیست نەبوون و نەدەکرا وابن، لەگەڵ ئەوەشدا بە کەمێک هەستی سالمەوە دەیتوانی چارەسەریکی میانەگیری دەستکەویت لە فیرسای کە گونجاو بێت بۆ هەموو خەڵک – تاکە ئامانجێک کە لەو کاتەدا ئەتوانرا بەدی بێت".
هەر وەها (مایکڵ ڕۆبیرتس) ئاماژە بەوە دەکات کە دوای (٤٥) ساڵ، و دوای شۆڕشێکی تر، کە بە هۆی شەڕ و شکستی چینی دەسەڵاتدارەوە سەریهەڵدا، لینین ئەم وانەیە وەبیردەهێنیتەوە لە شکستەکەی کۆمۆنەی پاریس:
"بانکەکان وەک دەزانین، ناوەندی ژیانی ئابووری هاوچەرخن، سەرەکیترین ناوەندی دەماری عەسەبی تەواوی سیستەمی ئابووری سەرمایەدارین . قسەکردن لە "ڕێکخستنی ژیانی ئابوری" و خۆ دزینەوە لە مەسەلەی خۆماڵیکردنی (تأميمي بانکەکان)، یا دەبەنگیەکە لە جۆهالەت زیاتر، یان هەڵخەڵەتاندنی "عامەی خەڵک"ە بەوشەی گەڕدار و بەڵێنی قەبە بەنیازی ئەنقەست بۆ شکاندنی ئەو بەڵێنانە".

١٨ مارس ٢٠٢١